

Reginos Karvelienės daktaro disertacijos „Studentų, patekusių į negalios situaciją, įgalinimas dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose“ (socialiniai mokslai, edukologija 07S) recenzija

Prof. habil. dr. Vytautas Gudonis

Doc. dr. Irena Kaffemanienė

Inovacijos ir paradigmų kaita aukštojo mokslo sektoriuje sietinos su interaktyvių technologijų, kurios studijų procese pasireiškia naujomis charakteristikomis, naudojimu. Be šių kaitos aspektų, Europos universitetų asociacijos atstovai akcentuoja, jog universitetai turėtų užtikrinti, kad jų siūlomos studijų programos ir tyrimai padėtų įveikti naujus iššūkius ir sudarytų karjeros raidos galimybes kiekvienam studentui, – visa tai aktualizuoja Reginos Karvelienės pasirinktos daktaro disertacijos temą ir suteikia šiam darbui ne tik mokslinį, bet ir socialinį reikšmingumą. Šios disertacijos gynimo tarybos narė prof. Brigita Janiūnaitė pažymėjo, kad disertacija yra neabejotinai aktuali edukologijos mokslui ir praktikai, kadangi teoriniame ir praktiniame diskurse aktualizuojamas studentų, turinčių negalią, socialinis dalyvavimas ir įgalinimas aukštajame moksle, kuris kelia iššūkius bei tam tikrus ribotumus tarptautiškumo veiklų praktikai aukštojo mokslo institucijose. Šia prasme diskutuojamas perėjimas nuo medicininio prie socialinio edukacinio modelio, orientuoto į sistemingą pagalbą asmeniui ir jo aplinkai, socialinių ryšių stiprinimą, socialinį dalyvavimą ir įgalinimą. Toks požiūris yra labai svarbus ir studentų, patekusių į negalės situaciją, įtraukčiai dalyvauti tarptautinėse veiklose aukštojo mokslo kontekste.

Autorė pasirinko klasikinį disertacijos struktūros modelį. Darbas racionaliai ir logiškai struktūruotas. Jį sudaro įvadas, keturios dalys, mokslinė diskusija, išvados, darbų sąrašas. Disertacija pakankamai iliustruota: 21 lentelė, 3 paveikslai ir 5 priedai.

Įvadinėje disertacijos dalyje yra visi būtini disertacinio tyrimo komponentai: pagrįstas tyrimo aktualumas, mokslinė problema, pateiktas jos ištirtumo lygmuo, formuluojamas probleminis klausimas, tikslas, uždaviniai, tyrimo teorinės nuostatos, duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai, mokslinis ir praktinis reikšmingumas, tyrimo logika.

Disertacinio tyrimo objektas pasirinktas labai atsakingai, orientuojantis į šiuolaikičius globalios visuomenės iššūkius, ir yra pakankamai mokslškai pagrįstas. Disertacijos gynimo tarybos narė prof. Leta Dromantienė pažymėjo, kad pozityviai vertintina tai, kad disertacinio tyrimo teorinį filosofinį pagrindą sudaro kritinio konstruktyvizmo koncepcija, pagrįsta kritine teorija keičiant socialines dogmas ir sampratas apie asmenį su negalia. Tokia mokslinė prieiga svarbi keičiant visuomenės požiūrį į negalią, atskleidžiant studento, patekusio į negalios situaciją, dalyvavimo aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose ribojančius veiksnius. Disertantė savo tyrime vadovaujasi socialinio konstruktyvizmo teorijos nuostatomis, kad žmogaus gyvenimo prasmės suvokimui turi įtaką suvokiančiojo asmens poreikiai, nuostatos, interesai, stereotipai. Šios teorijos derinamos su įgalinimo ir socialinio dalyvavimo teorijomis. Reikšmingas disertacijos teorinis aspektas – įvairiapusis požiūris į negalios suvokimą ir neįgalųjį asmenį socialiniu aspektu. Disertacijoje pateikti negalios sampratos modeliai atskleidžia esmines teorines nuostatas į negalios fenomeną ir leidžia jį suvokti socialinio konstravimo ir įgalinimo kontekstuose.

Disertacijoje aiškiai pastebimas nuoseklus mokslinės problemos ištirtumo užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbuose atskleidimas, gili bei nuosekli Lietuvos ir užsienio autorių gausios mokslinės literatūros analizė, geras Lietuvos Respublikos įstatymų ir strateginių dokumentų bei tarptautinių dokumentų, susijusių su tirama problema, išstudijavimas ir nuosekli analizė. Literatūros sąrašė pateikiami 269 šaltiniai, iš kurių apie 200 – užsienio kalba. Tai rodo autorės gilią erudiciją ir labai platų požiūrį į nagrinėjamą problemą. Teorinei darbo daliai charakteringas conceptualumas. Pateikdama kitų autorių tyrimų apžvalgą doktorantė į nagrinėjamą fenomeną žvelgia per tarpdisciplininę prizmę ir nagrinėjamą problemą atskleidžia ne tik iš edukologijos, bet ir iš kitų mokslų pozicijų. Teorinės dalies analizė nukreipta į autorės pasirinktos tyrimo problemos pagrindimą. Disertacijoje panaudota daug vertingų literatūros šaltinių, kurie gerai subalansuoti teminiu, informaciniu, moksliskumo lygmenimis, ir visi disertacijos poskyriai susieti su pakankamu literatūros šaltinių kiekiu.

Disertacijos gynimo tarybos narys Romualdas Malinauskas pozityviai įvertino tyrimo metodologinę dalį, kurioje tinkamai pagrindžiama kokybinio tyrimo strategija ir logika, tyrimo duomenų rinkimo metodai, tyrimo instrumentas, tyrimo duomenų analizės metodai, tyrimo imtis, atskleidžiami etikos principai. Pasitelkti kokybinio tyrimo metodai tinkamai ir išsamiai aprašyti. Korektiškai pagrįsti ir duomenų analizės metodai. Tyrimas atliktas vadovaujantis visuotinai priimtomis etikos normomis, laikantis savanoriškumo, anonimiškumo, konfidencialumo ir privatumo principų, taip pat objektyvumo pateikiant rezultatus, patikimumo atliekant tyrimą, aprašant tyrimo metodus ir jų taikymo tikslingumą siekiant gauti patikimus duomenis. Gerą įspūdį palieka taikyta mišri

metodologinė prieiga, derinant įvairius tyrimo metodus, tokius kaip pusiau struktūruotas interviu, tyrimo dalyvių naratyvas, refleksija, ir duomenų rinkimo metodai: mokslinių šaltinių, dokumentų analizė, antrinių dokumentų analizė tarptautiniu, nacionaliniu ir lokaliu lygmenimis, internetinė apklausa. Pozityvu, kad tyrimo duomenų analizė rėmėsi įvairiais duomenų analizės metodais: dokumentų turinio analize ir apibendrinimu; internetinės apklausos rezultatai buvo apdoroti taikant aprašomosios statistinės analizės metodą; pusiau struktūruoto interviu turinys disertaciniame tyrime buvo apdorojamas ir nagrinėjamas taikant turinio analizės metodą. Pagirtina, kad darbe pateikta ir tyrėjos refleksija – jos patirties, bendraujant su tyrimo dalyviais ir analizuojamu reiškiniu, savirefleksija, kuri leido atskleisti tyrėjos subjektyvumo poveikį rezultatams.

Empirinėje dalyje, nagrinėdama veiksnius, lemiančius studentų, patekusių į negalios situaciją, dalyvavimą aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose, disertacijos autorė tinkamai išanalizavo studentų, patekusių į negalios situaciją, ir specialistų patirtis. Edukologijos mokslui ir aukštojo mokslo praktikai ypač vertinga tai, kad analizuojant tyrimo duomenis buvo nustatyti pagrindiniai veiksniai, lėmę studentų apsisprendimą įsitraukti į tarptautiškumo veiklas universitete: siekimas įgyti studijuojamos programos tarptautinio lygio žinių; siekimas užsitikrinti savo profesinės karjeros pridėtinę vertę; siekimas geriau išmokti užsienio kalbą. Taip pat nustatyti esminiai veiksniai, ribojantys studentų dalyvavimą aukštojo mokslo tarptautiškumo veiklose: tai negalia ar specialieji poreikiai, nepasitikėjimas savimi ir sveikatos problemos. Pozityviai vertintina tai, kad autorė nurodė, kaip buvo laikytasi etinių tyrimo principų. Tyrėja tyrimo dalyviams užtikrino teisę nebūti pažeistiems, būti saugiems, taip pat išlaikytas respondentų privatumas ir konfidencialumas.

Empirinė tyrimo analizė atlikta korektiškai, jos rezultatai tinkamai interpretuojami. Šioje dalyje pateikta daug faktinės medžiagos, teikiančios naujų žinių, svarbių edukologijos mokslo teorijai ir aukštojo mokslo praktikai. Racionaliai parinkus, kūrybiškai suderinus bei pritaikius kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus, darbo autorei sėkmingai pavyko atskleisti įgalinimo ir socialinio dalyvavimo teorines nuostatas ir svarbą negalios tyrimų kontekste; remiantis nacionalinėmis ir tarptautinėmis nuostatomis, atskleisti aukštojo mokslo tarptautiškumo prigimtį, dimencijas bei prielaidas tarptautiškumo veikloms universitete; atskleisti studentų, patekusių į negalios situaciją, patirtis dalyvaujant aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose, o remiantis studentų, patekusių į negalios situaciją, ir universitetų specialistų patirtimis, identifikuoti įgalinimo dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose veiksnius ir jų tarpusavio sąsajas.

Darbo struktūra subalansuota, visos dalys yra nuoseklios, vienodai turiningos ir pagrįstos. Disertacijos gynimo tarybos narė dr. Catherine Jane Carroll-Meehan akcentavo, kad Reginos Karvelienės disertacija yra ypač svarbi tarptautiniu lygmeniu, nes tyrime yra analizuojamas aukštojo mokslo prieinamumas, kuris nėra dažnai nagrinėjamas. Tyrime pateikta reali šių dienų situacija, kuri sėkmingai analizuojama teisiniu, socialiniu, kultūriniu ir edukaciniu aspektais Lietuvoje ir Europoje. Disertacijoje analizuojami itin

aktualūs iššūkiai, su kuriais studentai, turintys negalią, susiduria norėdami dalyvauti tarptautinėse veiklose. Šios disertacijos aktualumą tarptautiniu mastu patvirtina kitų šalių mokslininkų: doc. dr. Filipo Nordneso iš Nebraskos universiteto Omahoje (JAV), dr. Verenos Bodenbener iš Freigurgo pedagoginio universiteto (Vokietija), prof. dr. Agnaldo Arojo iš San Paulo universiteto (Brazilija), doc. dr. Baibos Trinitės iš Liepojos universiteto (Latvija), prof. dr. Andželos Džeims iš Kvazulu Natal universiteto (Pietų Afrika), prof. dr. Sarmitės Tubelės iš Latvijos universiteto (Latvija), prof. dr. Indiros Dzaganijos iš Suchumio valstybinio universiteto (Sakartvelas), prof. dr. Kuohung Gang iš Nacionalinio Čay universiteto (Taivanas) – pozityvūs atsiliepimai.

Parengta disertacijos santrauka atitinka daktaro disertacinio darbo turinį. Autorės pateiktų publikacijų recenzuojamuose leidiniuose analizė rodo, kad šiose publikacijose atsispindi esminės idėjos, pagrindiniai disertacinio tyrimo rezultatai ir išvados. Visos pateiktos publikacijos siejasi su disertacijos tematika.

Skaityti penki pranešimai tarptautinėse konferencijose, dalyvavimas mokslinėse stažuotėse ir mokymuose Didžiojoje Britanijoje, JAV, Kazachstane, Lenkijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje rodo disertantės mokslinį aktyvumą.

Reginos Karvelienės daktaro disertacija „Studentų, patekusių į negalios situaciją, įgalinimas dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose“ yra aktualus, savarankiškas, originalus, turintis pakankamai mokslinio naujumo elementų bei teorinę ir praktinę išliekamąją vertę mokslo kūrinys, atliepiantis Lietuvos mokslo tarybos daktaro disertacijoms keliamus reikalavimus. Ši disertacija sėkmingai buvo apginta Šiaulių universitete.